

njoj nade potpunu sigurnost, mada ona više ništa ne stavlja u zaštitu, ni život, ni zajedništvo, ni »najsvetije od svih dobara«: jezik. U tehnicu se skriva najveća opasnost, opasnost krajnjeg otuđenja koje bi svojim nedostacima moglo da uguši svaku svest: Hajdeger smatra da prepoznavanje opasnosti kao takve već priprema »spas« tj. novo prilagodavanje ontoloških mogućnosti koje čovečanstvo od sada još nije iskoristilo.

Reč prilagođavanja odgovara u potpunosti onome što Hajdeger ispituje još od Bića i Vremena i što tamo naziva »autentičnost«, a što će postati »razmišljajuće i pesničko stanovanje«. Ne samo što Hajdeger ne poriče osobenost: on tu štiti ono što naziva događajem (Ereignis) i što sklanja u samom biću.

Na tom delu puta Hajdeger je predmet dva međusobno potpuno protivurečna napada: s jedne strane mu se zamera što u toj potrazi Osobenog ostao metafizičar i što se priklanja vrsti moralizma ontološke nade; sa druge, naprotiv, jer u tome ne vidi nikakav osnov za etiku odgovornosti u kojoj argumentovana istina podržava kritičku komunikaciju, praktično angažovanje. Na jednom kraju se može prepoznati Deridino razaranje; na drugom, kritički neoracionalizam čiji je najznačajniji predstavnik Habermas. U oba se slučaja etički ishod Hajdegerove misli stavlja u pitanje; u prvom, zbog preteranosti, (Hajdeger ostaje suviše priklonjen učenosti); u drugom, zbog nedostatka (Hajdeger ne doseže postavljenu etiku). A sa obe strane je Hajdegerovo ispitivanje tehnike potcenjeno. Ipak je kod Hajdegera to ispitivanje nerazdvojeno od potrage za jednom novom »etičnošću« (da se ne pomeša sa formulisanjem kodeksa). Zašto, ma kako međusobno protivurečni, ovi kritičari to ne priznaju?

Izgleda da je odgovor sledeći: Hajdegerovo tumačenje tehnike je najosetljivija tačka spoja te novatorske misli, jer označava vezu između metafizičkog nasleđa (matematička promišljanja naučno-tehničkog sveta) i njegove još neiskorišćene mogućnosti (čije vesnike ispituje meditirajuća misao); ona istovremeno omogućava da se shvati domet vladajućeg razuma i njegove ontološke granice. Ne primećujući ili ne prepoznajući taj spoj, gubi se spoznaja onoga »što se dešava« danas u dubini i što se povlači od događaja prema apstraktnoj protivurečnosti, proizvoljnoj i neistoričnoj. (ahistoriale: razaranje ili obnavljanje metafizičke racionalnosti)

Razaranje bez ponovog uspostavljanja preti osiromašenjem primene stila. Ali što nikako ne znači da se svodi na stil: u njemu je ničevski izazov koji ide s onu stranu dobra i zla.

DRUGI DEO ALTERNATIVE je obnavljanje metafizičke racionalnosti u obliku argumentovane logike i komunikacijskih prinuda. Ne želimo da kažemo da čitav poduhvat Habermasa treba da se smatra obnavljanjem; to bi značilo privid kritičke igre koja se tu odigrava, ali se ne može negirati da se na nivou osnovnih pojmova (naročito pojma istine) Habermas vraća na najklasičniji pojam logike stavova. Tako Habermas tumači pojmom iracionalističkog raskida Hajdegerovo povlačenje u odnosu na metafiziku — tamo gde mi sa naše strane otkrivamo deliče bliskosti između vladajuće racionalnosti i sačuvanih dimenzija i misli. Hajdegeru se često dešava da za koncepciju čije krajnje granice želi da pokaže (napr instrumentalna koncepcija tehnike) kaže: ona je tačna, ali nije prava. Ovo nepriznavanje isključive privilegije argumentativnoj logici nije ni u kakvoj vezi sa prestajućim iracionalizmom. Ono otkriva jezik izvan apofanatičnog, otkriva ga prema drugim razotkrivanjima: poezije, umetničkog dela. Šta se dobija ako se čovek ubaci u argumentativnu mrežu i ponovo mu se pokaže racionalnost kategoričkog imperativa, ako se dometi racionalne moći i paradoksalni preokreti bića ostvaruju izvan te logike ili je preziru? Habermasijaska teorija komunikacijskog dejstva uzima u obzir složenost praktičnog uključivanja u hiperrazvijeni društva, ali ona je ipak jedna dosta »platoniska« teorija u odnosu na tehnički izazov totalne manipulacije (koji nije košmar »pesimista«, već zaista stvarnost u mnogim njenim vidovima).

Prema Moći racionalnog, pod imenom »pravilno Gabora«, formulisali smo zakon tehničke nauke (nepisan, ali trašno delotvoran): »Sve što je tehnički izvodivo treba da bude ostvareno, bez obzira da li je to ostvarenje moralno ili za osudu«. U odnosu na ovaj izazov (uključujući život, Grad, jezik, ne priznajući ni jednu granicu, ni jednu svetost, ni jednu Osobenost) ontologija i etika imaju zajedničke tačke u kojima zahtevaju neumanjeni status pitanja i poziva. Ako se biće ne priznaje onda morati-biti više nema smisla. Jednom hipertehničkom društvu može da se dogodi da omogući samo neznatno ospoljenje funkcionalizma. Smešne i nevažne će biti rasprave koje će nastojati da »humanizuju« tehniku, ne shvatajući da time samo produžavaju ili služe poremećajima čiju temeljnost nisu izmerili.

Šta činiti u takvim uslovima? Hajdeger odgovara: »ne činiti, već čekati«. Ima hiljadu načina da se čeka. Hajdegerov je strpljiv, ali ne i pasivan, jer je u potpunosti posvećen misaonom trudu. Kako odlučnije raskinuti sa zapadnjačkim i modernim dinamizmom nego ukidanjem svakog voluntarizma (kao »žudnje za nepoželjnim«) i nagoveštavanjem tog još neostvarenog preokreta? Nesiguran karakter ovog nagadanja ne sprečava da to čekanje ima zahteve: misliti, to je sada više nego ma kada stvarati.

I svrstavajući izloženost čoveka planetarnoj tehnici u događaj našeg doba, ne iscrpljujući moguće, Hajdeger otvara novi put. A to je mnogo. Jer nećemo stremiti napretku karikirajući ovu misao na bilo koji način. Ne zaboravimo Hegelovu lekciju: pravo opovrgavanje treba da se zasniva na snazi protivnika. Ako je većina onih koji su opovrgavali Hajdegera uzimala poput talasa prema steni, to je stoga što nisu procenili snagu ove misli.

*) »Tehničko pitanje« i »Prevazilaženje metafizike« (Prim. prev) Eseji i predavanja Galimar

Prevela Ivana Hadži-Popović

ŽREC NOVOG SVETA

moj glas odneće vetar u pustinju
i ko će onda govoriti
o šumi i o bokoru perunika
koji se tiho njišu
u praskozorje našeg sveta
ko će onda govoriti
o zaumnim pejzažima
i putovati brdom i dolom mašte
ko će smeniti moj glas
pri ritualnim obredima
rođenja, venčanja i smrti
ko će onda govoriti o vratima Vavilona

ako vetar odnese
moj glas u pustinju
kako će se znati
kad je vreme obreda i žrtve
kad svečane molitve svakodnevlja
kad je vreme za obične
lepo uobličene reči i rečenice
kad za odlazak u crkve
čije su se svrhe udaljile
i postale nejasne
čiji su temelji nagriženi
a kad je vreme
za pogled u nove svetove
o čijem se sjaju u Vavilonu
iz rasporeda zvezda
tek nešto nejasno naziralo

ja sam žrec novog sveta
moje su ruke čiste od krvi
a usta umorna
od tolikih izgovorenih reči

POHVALA JEDNOJ JABUCI

jabuko, neprolazna suštino
jednog gladnog popodneva
vrtela si mi se pred očima
ustima i nosom
obla i rumena
nalik na večernji oblak u boji
tvoje meso sa posebnim ukusom
stisnulo se oko osovine
gore se završava peteljkom
tvojom ličnom vezom sa zemljom

NOĆ STARE KAJSIJE

stara kajsija, mesečeva dragana
razdragana od čućorenja bilja
od prolećnog buj-okrija
sišla je sama na reku
nadnela se nad vodu, nad vir
nad rečni senjak, nad maticu-mravinjak
dotakla granom-rukom vodu, površine sjaj
zadržtala u belom zraku-nedohvatu
u zasrebrneloj pećini straha, noćnom uzdahu
zanijala cveće u krošnji, kolevku-ljuljašku
u daljinu, korenje protegla u visinu

LASTIN DOM

tu pod srehom
pri vrhu kuće
lasta je napravila gnezdo
viseću konobu

tu pod strehom
uobličilo se
kamenno sivo jaje
nad dvorištem

tu lasta svakog jutra
odiruje krilom

razliveni pejzaž
električni stub, staju, ambar
ogradu, bunar, žutu ružu
balkon i na njemu
saksiju sa belom muškatom

SEĆANJE NA KRVNU ŽRTVU

u dvorištu, u sećanju iz detinjstva
mestimičnom i plahom, kao letnja oluja što je
razvigor i maslačkov ostatak, zacrveneće kresta
starog petla, na suncokretovom obrazu
na dan Svetog Ilije, pred podne, krvna žrtva
magov nož zasvetleo pošto je, u ruci ukućanina
idolu na dar, možda bogu prozračnom kao vazduh
kao pšenica darežljivom, mirisavom kao matičnjak
koji nas prošle i sadašnje poznaje
a kriva se u nekom udaljenom delu sveta
i sprema se da nas poseti u časove neke sunčane

pet pesama
draginja urošević